

STENOGRAFSKE BELEŠKE

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

GODINA 6

BEOGRAD 1937 GODINE

KNJIGA 2

XXVIII REDOVNI SASTANAK

NARODNE SKUPŠTINE

KRALJEVINE JUGOSLAVIJE

DRŽAN 27 FEBRUARA 1937 GODINE U BEOGRADU

PRETSEDAVAO

PRETSEDNIK

STEVAN ĆIRIĆ

SEKRETAR

Dr. DRAGAN DAMIĆ

Prisutni g. g. Ministri: Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. **Milan M. Stojadinović**; Ministar saobraćaja dr. **Mehmed Spaho**; Ministar bez portfelja dr. **Šefkija Behmen**; Ministar poljoprivrede **Svetozar Stanković**; Ministar pravde dr. **Nikola Subotić**; Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja **Dragiša Cvetković**; Ministar trgovine i industrije dr. **Milan Vrbanić**; Ministar građevina dr. **Marko Kožul**; Ministar prosvete **Dobrivoje Stošović**; Ministar finansija **Dušan Letica**; Ministar bez portfelja dr. **Miho Krek**; Ministar bez portfelja **Vojislav V. Đorđević**; Ministar fizičkog vaspitanja naroda dr. **Josip Rogić**.

POČETAK U 10,55 ČASOVA

SADRŽAJ:

Pre dnevnog reda: 1 — Čitanje i usvajanje zapisnika XXVII redovnog sastanka;

2 — Saopštenje izveštaja Ministra unutrašnjih poslova, da će na interpelaciju narodnog poslanika Aleksandra Lazarevića o zloupotrebi vlasti i povredi zakona od strane načelnika Sreza oplenačkog Markovića Stanimira odgovoriti kad prikupi potrebne podatke;

3 — Saopštenje interpelacije Jakše Božića i drugova, narodnih poslanika, na Ministra saobraćaja o obustavi radova na tunelima Bela Reka i Saranovo;

4 — Molbe i žalbe;

5 — Razna akta;

6 — Odgovor Pretsednika Ministarskog saveta i Ministra inostranih poslova dr. Milana M. Stojadinovića na kratko pitanje Manfreda Paštrovića, narodnog poslanika.

Govornici: Aleksandar Lazarević (primedba na zapisnik), Sekretar Narodne skupštine dr. Dragan Damić, Pretsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan M. Stojadinović, Manfred Paštrović.

Dnevni red: Nastavak pretresa i usvajanje u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu bu-

džeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1937/38 godinu.

Govornici: Ministar finansija Dušan Letica, Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković, Pretsednik Narodne skupštine Stevan Ćirić.

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, imam čast da otvorim XXVIII redovni sastanak Narodne skupštine. Molim sekretara g. dr. Damića, da izvoli pročitati zapisnik prethodnog sastanka.

Sekretar dr. Dragan Damić pročita zapisnik XXVII redovnog sastanka Narodne skupštine.

Pretsednik Stevan Ćirić: Ima li ko od gospode narodnih poslanika kakvu primedbu na zapisnik? (**Aleksandar Lazarević:** Molim za reč.)

Ima reč narodni poslanik g. Aleksandar Lazarević.

Aleksandar Lazarević: Gospodo narodni poslanici, ja sam uzео reč da stavim primedbu na zapisnik zbog toga, što zapisnik nije sačinjen onako, kako je to propisano Poslovníkom. Ja sam posle datog objašnjenja Gospodina Pretsednika izjavio da nisam zadovoljan odgovorom i da nisam saglasan sa mišljenjem g. Pretsednika Narodne skupštine, pa sam sta-

vio predlog u smislu § 37 stav 2 Zakona o Poslovnom redu u Narodnoj skupštini: da Narodna skupština to reši. Taj sam predlog stavio zbog toga što sam uveren da g. Predsednik Narodne skupštine ni po jednom propisu Poslovnika nije imao prava da svoju interpelaciju ne saopšti Narodnoj skupštini. Zbog toga je i trebalo, prema navedenom zakonskom propisu § 32, da Narodna skupština o tome odluči, pa tražim da uđe u zapisnik da sam ja to zahtevao, a da taj moj zahtev nije u zapisniku spomenut.

Predsednik Stevan Ćirić: Ima reč sekretar g. dr. Damić, da se izjasni, da li prima ovu primedbu na zapisnik.

Sekretar dr. Dragan Damić: Povodom ove primedbe, koju je učinio narodni poslanik g. Lazarević, izjavljujem, da je ne mogu primiti. I g. poslaniku Lazareviću svakako je poznato iz prakse od prošle godine, da se u zapisnik unosi samo ono, što je od bitne važnosti i što čini sadržajni sastav zapisnika, a da se sav drugi tekst nalazi u stenografskim beleškama. Zato svaki onaj, koga interesuje taj drugi deo, taj tekstuelni deo njegove interpelacije, on može naći u stenografskim beleškama, pa to može učiniti i kolega g. Lazarević, ako želi to da vidi. Inače je i u svemu ostalome zapisnik sastavljen onako kako je Poslovníkom propisano, pa stoga ne mogu primiti ovu primedbu.

Predsednik Stevan Ćirić: Gospodin sekretar nije primio primedbu na zapisnik. Prema tome ima Narodna skupština da reši. Gospoda koji primaju primedbu g. Lazarevića, neka izvole sedeti, a gospoda koji ne primaju, neka izvole ustati. (Većina ustaje). Većina je ustala. Prema tome objavljujem da primedba g. Lazarevića nije primljena, već da je zapisnik primljen onako kako je pročitano.

Izvolite čuti izveštaj g. g. Ministara.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): G. Ministar unutrašnjih poslova izveštava, da će na interpelaciju narodnog poslanika g. Lazarevića Aleksandra o zloupotrebi vlasti i povredi zakona od strane načelnika Sreza oplenačkog g. Markovića Stanimira odgovoriti kad se budu prikupili svi potrebni podaci.

Predsednik Stevan Ćirić: Pročitani izveštaj prima se na znanje.

Izvolite čuti jednu interpelaciju.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): G. Jakša Božić i drugovi, narodni poslanici, podnose interpelaciju na g. Ministra saobraćaja o obustavi radova na tunelima Bela Reka i Saranovo. (Vidi prilog).

Predsednik Stevan Ćirić: Pročitana interpelacija upućena je g. Ministru saobraćaja. Izvolite čuti molbe i žalbe.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): Narodnoj skupštini uputili su molbe i žalbe i to: Dragiša Mladenović, Samsa August, Borivoje Mladenović, Jelisaveta Lazarević-Ilkić, Petar Sokolović, Dimitrije Ristić, Jozef Puč, Veljanka Anđelković, Frano Gvozdrenović, Proka Kocić, Damjan Vukčević, dr. Pero Sučić, Opština veliko-rečka.

Predsednik Stevan Ćirić: Sve pročitane molbe i žalbe upućene su Odboru za molbe i žalbe. Izvolite čuti razna akta.

Sekretar dr. Dragan Damić (saopštava): Narodnoj skupštini uputili su razna akta i to: Trgovačko-industrijska komora u Zagrebu pretstavku za na-

bavku ovaca za rasplod za neke srezove Hrvatskog Primorja; Udruženje penzionera iz Čačka pretstavku o izjednačenju penzija.

Predsednik Stevan Ćirić: Pročitana razna akta uzimaju se na znanje.

Pre prelaza na dnevni red ima reč Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova g. dr. Milan Stojadinović da odgovori na pitanja narodnog poslanika g. Manfreda Paštrovića.

Predsednik Ministarskog saveta i Ministar inostranih poslova dr. Milan M. Stojadinović: (Burno pljeskanje kod većine i povici: Živeo.) Gospodo narodni poslanici, narodni poslanik g. Manfred Paštrović uputio mi je sledeće pitanje:

1) Je li istina da je Kraljevski jugoslovenski poslanik u Bukureštu prisustvovao pomenu za članove »Gvozdene garde«, koji se pomen pretvorio u jednu političku demonstraciju;

2) Ako je istina, je li to učinio sa znanjem Kraljevske vlade?

3) Ako je to bilo sa znanjem Kraljevske vlade, kako to mešanje u unutarnje odnose prijateljske i savezničke Rumunije g. Ministar opravdava?

4) Ako je to bilo bez znanja Kraljevske vlade, šta misli poduzeti g. Ministar da povredenom javnom mišljenju savezničke Rumunije dade zadovoljštinu a ujedno sačuva korektne odnose prema Španiji i njenoj zakonitoj Vladi?«

Gospodo narodni poslanici, ovo pitanje g. narodni poslanik Paštrović verovatno je uputio na osnovu jedne netačne vesti, koja se prvo bila pojavila u jednom listu u Rumuniji, u Bukureštu, a odatle zatim prenela u nekoliko listova u inostranstvu, van Rumunije. Međutim, gospodo, ta je vest odmah sutradan u Bukureštu bila zvanično i kategorički demantovana.

Prema tome, meni je čast izjaviti g. narodnom poslaniku Paštroviću kao moj odgovor: da naš Kraljevski poslanik u Bukureštu nije prisustvovao pomenu dvojici članova „Gvozdene garde“.

Odgovarajući tako na prvo pitanje, ja sam u isto vreme odgovorio na sva druga pitanja, koja je g. narodni poslanik na mene uputio, i ja se nadam, da će g. narodni poslanik Paštrović ovakvim mojim odgovorom biti zadovoljan. (Opšte burno pljeskanje i odobravanje).

Predsednik Stevan Ćirić: Reč ima narodni poslanik g. Paštrović.

Manfred Paštrović: Gospodo narodni poslanici, čitava je svetska štampa ovih dana pisala o ovim incidentima koji su se desili u Bukureštu. Kako vam je i sam g. dr. Stojadinović, Predsednik Kraljevske vlade i Ministar inostranih dela, kazao, u stranoj štampi izašla je notica, da je i naš Kraljevski poslanik u Bukureštu prisustvovao tome sprovodu. Ta je notica takođe bila objavljena i u nekim našim novinama.

Kad sam ja to pročitao, uputio sam ovaj upit g. Ministru inostranih dela sa ciljem, da se i sa ovoga mesta demantuje ta vest, jer, gospodo, to je u interesu reputacije naše zemlje. Jer, ako se mi, gospodo, ne pačamo u unutrašnje probleme drugih država, imamo prava da tražimo, da se niko ne pača ni u naše unutrašnje probleme.

Zato, gospodo, mene zadovoljava odgovor g. Ministra inostranih poslova dr. Stojadinovića. (Odobrovanje.) Ja sam, ponavljam, vrlo zadovoljan njegovim odgovorom, jer kazao sam i maloprije, da sam ja taj

upit postavio samo zato, da čitav svet sazna istinu u interesu ugleda, reputacije naše države. (Opšte odobravanje i pljeskanje.)

Predsednik Stevan Ćirić: Prelazimo, gospodo, na dnevni red: Nastavak pretresa u načelu izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1937/38 godinu.

Ima reč g. Ministar finansija.

Ministar finansija Dušan Letica: Gospodo narodni poslanici, sad kada je opšta debata o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda za godinu 1937/38 pri kraju, dozvolite mi, da se sa nekoliko reči osvrnem na kritike, koje su na taj predlog u toku debate učinjene. Ja ću to učiniti ukoliko se kritika odnosi na sam predlog budžeta, ostavljajući ministarskim kolegama, da se oni pozabave političkom stranom budžeta.

Govoreći uvodnu reč prvi u budžetskoj debati, nisam bio upoznat sa izveštajem odborske manjine. Stoga mi dozvolite, da se pozabavim sa tim izveštajem, tim više, što su i neka gospoda narodni poslanici u svojim kritikama dodirivali one tačke, sa kojima se naročito bavi izveštaj manjine.

U tom izveštaju kaže se, da se „u našem državnom gazdinstvu provodi jedna bezglava i neskrupulozna politika svestranog zaduživanja. Zbir zaduženja odobrenih Vladi dostiže 7 milijardi dinara. Ovoliko odobrenih zaduženja nisu skupa dobile vlade od Ujedinjenja do 1935 godine. Vlada stvarno sama zadužuje državu i sama troši iznose zaduženja bez ikakve kontrole. Pošto su sva ova zaduženja vanbudžetska, otuda neminovno pretstoje nova i teška fiskalna opterećenja itd.”

I sad da vidimo, gospodo, šta u stvari pretstavlja ta cifra od 7 milijardi.

Evo, gospodo: u prvom redu spominje se zaduženje po blagajničkim bonovima u iznosu od dinara 1.300.000.000. To ovlašćenje u Finansijskom zakonu glasi: „Ovlašćuje se Ministar finansija, da saobrazno Zakonu o državnom računovodstvu izdaje blagajničke zapise na podlozi budžetskih prihoda”. Gospoda iz odborske manjine verovatno ne znadu, da su blagajnički bonovi pomoćno sretstvo Glavne državne blagajne, koje se svake godine daje Ministru finansija, da bi u mesecima slabijeg priliva državnih prihoda pokrilo državne budžetske potrebe. Oni se, dakle, izdaju na podlozi budžetskih prihoda dotične budžetske godine u kojoj se izdaju s tim, da se imaju likvidirati u toj budžetskoj odnosno računskoj godini. Prošle godine uveli smo, istina, i tip dvogodišnjih bonova, ali ih u praksi nikako nismo koristili, a jedva da će se i naredne godine javiti njihova praktična potreba. Jasno je, dakle, gospodo, da se ovi bonovi ne mogu smatrati kao neko novo opterećenje ili zaduženje van budžeta. I kad se ova ovlašćenja, gospodo, nalaze u svima ranijim Finansijskim zakonima od pre 10 godina, zašto da im se čine zamerke danas. Uostalom, ja sam već u Finansijskom odboru kazao, da će Kraljevska vlada amandmanom ovu sumu svesti na 500 miliona dinara, jer u toku izvršenja budžeta, verovatno, neće biti potrebe za predloženom sumom. I to će biti najbolji demanti tvrđenju, kako Vlada sa ovim bonovima državu uvaljuje u dugove.

U izveštaju se tvrdi, da se država zadužuje sa 1.600 miliona dinara na ime zemljoradničkih dugova. Smatram da je ova cifra proizvoljna, jer još nije

utvrđena suma ovih dugova uopšte. A što se tiče samog zaduženja države po ovim dugovima, Kraljevska vlada je uverena, da je odnosnom uredbom izvršila jedno delo od prvoklasnog značaja. Delo, u koje ranije Vlade nisu smele ni da zagrizu; delo, koje je naše zemljoradnike privredno i kreditno pridiglo. Sa relativno malim anuitetom od 500 miliona dinara godišnje, ovi dugovi participiraju u državnom budžetu. Eto vidite, gospodo, u čem je prva suma od 1,300 miliona, a u čemu druga, od 1,600 miliona, dakle već svega 2,900 miliona. Ali dalje, gospodo, u izveštaju se tvrdi, da se po čl. 66 II predloga Finansijskog zakona opterećuje država i sa 3,500 miliona dinara. Gospoda narodni poslanici, koji su članovi Finansijskog odbora, imali su prilike da čuju od gospodina Ministra vojske i mornarice objašnjenja o rešenjima koja su tamo citirana. Sve su to, gospodo, rešenja koja se tiču naše narodne odbrane, a potiču iz više godina. Pa i kad bi bila tačna cifra od 3,500 miliona, mi bi to morali smatrati kao naš novi napor, koga traži od nas bezbednost naših državnih granica. Ali nije tako. Gospodi narodnim poslanicima u Finansijskom odboru bila su na raspolaganju odnosna rešenja. Oni su mogli iz njih videti, da su to većinom naša zaduženja za potrebe narodne odbrane još u 1935 i ranijih godina, a samo u relativno neznatnijem iznosu nova zaduženja. I zar se mogu Kraljevskoj vladi, od strane odborske manjine, činiti prigovori za kredite ove vrste, za koje se iz same Narodne skupštine čulo da su nedovoljni, s obzirom na potrebe naše ubojne snage?

Samo u ova tri stava, gospodo, od nabranih 7 milijardi, za koje nam se čine prigovori, da sprovodimo ovako „jednu bezglavu i neskrupuloznu politiku”, sadržano je već 6,400 miliona. Zar su, gospodo, izdaci za narodnu odbranu „bezglava i neskrupulozna politika”, zar je, gospodo, spasavanje našeg zemljoradnika iz okova dugova „bezglava i neskrupulozna politika”?

A evo, gospodo, iz čega se sastoji i onaj ostatak od 7 milijardi: Uprava monopola iz svoje obrtne glavnice ulaže 68 miliona za svoje potrebe osobito produktivnog karaktera. Ministru vojske i mornarice produžuje se korišćenje, ranijih godina već odobrene mu pozajmice od 15 miliona, i za narednu godinu. Isto to se odobrava i Ministru šuma i rudnika za ranije pozajmice od ukupno 97,5 miliona. Ministar pošta i telegrafa ovlašćuje se, da nađe kredit za nabavku i polaganje telefonskog kabla Beograd—austrijska granica. Ovaj vrlo korisni i produktivni kredit označava se u izveštaju manjine sa 200 miliona. Pa, gospodo, zahtev za ovim kreditom naročito je pozdravljen u Finansijskom odboru, jer se uvidela njegova neophodna potreba. I, naposljetku, gospodo, sabrana su kao nova zaduženja, u sumi od 108,6 miliona, svi ovi izdaci koje je Kraljevska vlada preko budžeta morala da izvršuje, da bi se zadovoljile one narodne i državne potrebe, koje se nisu mogle pokriti iz budžetskih kredita. I šta se nalazi među ostalim u tih 108 miliona. Nalazi se, gospodo, 10 miliona za nabavku hrane za ishranu pasivnih krajeva, 30 miliona za potrebe vojske, isplate anuiteta po zajmu od 36 miliona za dovršenje ove zgrade Narodne skupštine, itd. Sve su to, gospodo, potrebe, narodne i državne, preko kojih se nije smelo preći, a za njih se u izveštaju manjine kaže da znače jednu „bezglavu i neskrupuloznu politiku svestranog zaduživanja”.

Narodni poslanik g. Milivoje Perić osvrće se još i na budžetsku godinu 1935/36, iznoseći iz nje ovlaštenja za zaduženje za 3 milijarde dinara, i tako podiže cifru odborske manjine na sumu od 10 milijardi dinara. On je detaljisao tu cifru samo u pogledu javnih radova sa jednom milijardom, i u pogledu blagajničkih zapisa sa $\frac{1}{2}$ milijarde, kao i za uređenje savskog pristaništa sa 110 miliona. Kad je reč, gospodo, o blagajničkim zapisima, gospodin Perić u pogledu one $\frac{1}{2}$ milijarde, koliko ih je izdato prošle godine, zaista nema pravo kad kaže, da je to neko novo zaduženje države, jer ovi blagajnički zapisi u prvome redu, — a za to su stvarno i korišćeni prošle godine — određeni su, da se jedan neregulisan dužnički odnos države prema svojim poveriocima-liferantima pretvori u jedan novi regularni makar i kratkoročni dužnički odnos. Taj dug je dakle već postojao, samo ga država nije plaćala, a ni kamate za nj priznavala. Poverioci su uložili u izvršene a neplaćene nabavke svoj obrtni kapital, koji im se kod države zamrzao i privreda ostala bez znatne sume obrtne glavnice. Sa blagajničkim zapisima javili su se novi poverioci, kojima državna blagajnica odobrava umerenu kamatu, a sa inkasiranom sumom isplaćuje svoje ranije neregulirane obaveze, puštajući ovako u promet nova platna sretstva, koja su kod novih poverilaca do tad ležala bezkorisno za privredu.

Za javne radove odobreno je uredbom 1 milijarda dinara. Od te milijarde angažovano je, gospodo, do sad 812 miliona dinara, a faktično do sad isplaćeno tek nešto preko 300 miliona dinara, za koliko je i primljeno gotovih radova. I kad se, gospodo, isplati i cela milijarda, pa i onih 110 miliona za pristanište, mi ćemo, gospodo, za zaključeni zajam imati protuvrednost u novim objektima, koji će produktivnost naše privrede potencirati, i snažiti i nacionalni dohodak i priliv javnih budžetskih prihoda. Kojim bi se drugim putem uopšte mogla naša privreda da pokreće u ova vremena neregularnih međunarodnih trgovinskih odnosa, ako ne preduzimanjem javnih radova, kojima se služe i druge napredne države, a koji pružaju oskudnom narodu prilike za rad i zaradu, i obogaćuju narodni privredni inventar mnogim veoma korisnim objektima? A u što su sva ova zaduženja po javnim radovima uložena, mislim, da će svaki nadležni resorni Ministar spremno Narodnu skupštinu obavestiti na njezin zahtev.

Od strane neke g. g. govornika iz opozicije zamera mi se, da sam se u sastavljanju ovog budžeta poveo za sadašnjim boljim privrednim odnosima, odnosno povoljnijim znacima, koji ukazuju na njihovo poboljšanje, i da sam na njima tražio povišenje budžeta. Gospodo, pa što ima boljeg i sigurnijeg i na što bi mogao prstom ukazati, da vidimo možemo li budžetsko povišenje podneti. Budimo vrlo zadovoljni da možemo na ovakve prilike ukazati, sada, kad imamo pred sobom jedno budžetsko povećanje, koje je u svome najvećem delu neophodno i koga smo mi morali prihvatiti kao činjenicu. Najveći deo efektivnog povećanja zauzimaju izdaci koji se odnose na državne dugove i izdaci za našu vojsku. Jesmo li smeli, gospodo, kompenzovati kredite za ove nove neminovne potrebe sa redukcijom drugih budžetskih kredita, bilo ličnih, bilo materijalnih? U generalnoj debati čuli smo sa više strana kritike, kako treba pripadnosti državnih službenika povisiti, a uveren sam, da ćemo kod svakog budžetskog razdela, kod kredita svake naše upravne grane, u specijalnoj debati, slušati

kritike kako je nedovoljno predviđen ovaj ili onaj kredit.

Gospodo narodni poslanici, kazao sam već u svojoj ekspozici, da ekonomsko-finansijska politika sadašnje Kraljevske vlade nije izraz nekog dogmatičnog, doktrinarnog shvatanja problema i života. Ona je rezultat iskustva i potreba, s kojima ima da se bori i koje treba da podmiri. I ovaj predlog budžeta sačinjen je u duhu te politike ali, gospodo, Kraljevska vlada može samo da požali, što se podmirjenje tih i tolikih naših potreba nije moglo još u širem i većem opsegu budžetski da obezbedi. Baš to, gospodo, dokazalo je, kako Kraljevska vlada vodi računa o granicama do kojih se sme da ide. To je dokaz njenog realnog gledanja na stvari, a to će reći, na jednoj strani na narodne i državne potrebe a na drugoj strani na mogućnosti.

I kad, gospodo, rezimiramo kritiku danu na ovaj budžet, utvrdićemo, da su činjeni prigovori kako se mnogo ulaže i država baca u dugove a istovremeno i prigovori, kako se malo vodi računa o ovim ili onim potrebama naroda i države. Ne, gospodo, Vlada dr. Milana Stojadinovića neće da vodi politiku skrštenih ruku, gledajući kako vreme teče i narodna privreda u njemu propada, dok se svuda oko nas grozničavo radi i ulaže. Naprotiv, Kraljevska vlada je svojim privrednim i finansijskim merama našu privredu trgla iz letargije, i podigla kapacitet naših državnih finansija. Ona će, gospodo, u ovom pravcu i produžiti, znajući da tako najbolje služi interesima naroda i otadžbine. (Burno i dugotrajno odobravanje i pljeskanje kod većine).

Pretsednik Stevan Ćirić: Reč ima Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja g. Dragiša Cvetković. (Burno i dugotrajno odobravanje u centru i na desnici).

Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković: Gospodo narodni poslanici, budžetsko pravo Narodne skupštine od velikog je značaja i od velike važnosti. Jer, to je, gospodo, upravo jedan od glavnih momenata, kad Narodna skupština, narodni poslanici mogu do tančina, u pojedinostima, da podvrgnu kritici rad Kraljevske vlade, kad narodni poslanici, mogu da iznesu svoje poglede o političkoj situaciji i kada Narodna skupština u tome pogledu može da učini izvesne konstatacije.

Gospodo narodni poslanici, Narodna skupština to svoje budžetsko pravo ove godine iskoristila je obilno i u Finansijskom odboru i ovde, u plenumu Narodne skupštine, preko svojih govornika, koji su u svojim izlaganjima izložili svoje poglede i na unutrašnju političku situaciju i na finansijsku situaciju zemlje i zauzeli svoj stav u mnogim važnim državnim pitanjima.

Gospodo narodni poslanici, jedno od najvažnijih pitanja, upravo jedno od glavnih pitanja, kome je Narodna skupština preko svojih govornika posvetila pažnju, jeste hrvatsko pitanje; dok su druga pitanja, pitanja o ekonomskim i privrednim problemima došla tek u drugom redu.

Kao baza diskusije uzeta je Vladina deklaracija. Iz Vladine deklaracije uzeta su dva glavna momenta, onaj koji govori o sređivanju unutrašnjih prilika u zemlji, i onaj drugi deo, koji govori o ekonomskom i privrednom podizanju naroda i države.

Gospodo, po ovome prvom pitanju mnogi od govornika iznosili su istoriske podatke, istoriske činjenice, iznosili su mnoge stvari iz istorijske prošlo-

sti o jedinstvu našega naroda, o kojima, gospodo, kao istoriskim činjenicama i kao istoriskim podacima ne može biti reči, ne može biti sumnje.

Gospodo, mi potpuno usvajamo, da je teza pok. Starčevića o jednome narodu apsolutno na svome mestu i apsolutno tačna.

Mi, gospodo, isto tako moramo priznati, da je u pok. Stjepanu Radiću misao o jednom jugoslovenskom narodu imala jednog odličnog i odlučnog pobornika.

Gospodo, tako stoje činjenice iz prošlosti, tako govori istoriska prošlost o jugoslovenskoj ideologiji, o jednom jedinstvenom narodu.

Ali, gospodo, ako pogledamo u stvarnost, ako pogledamo u činjenice, koje danas stoje, ako, gospodo, rezimiramo događaje iz poslednjih godina našeg zajedničkog života, mi moramo da konstatujemo, — jer, gospodo, ovde u ovome Domu moraju se činjenice priznati onakvim, kakve su... (Uzvici na desnici: Tako jel!)... ne sme se kriti, niti bežati od istine... (Burno odobravanje i pljeskanje kod većine) ...Ali mi moramo da konstatujemo, da između te istoriske prošlosti i između stvarnih činjenica, između onoga što danas postoji na terenu, ima jedna velika razlika.

I, gospodo, izneta su dva puta za rešenje ovoga pitanja, dva puta da se ispravi i nivelise ono što o našem narodu na osnovu istoriskih činjenica govori prošlost i ona stvarnost, koja danas na terenu živi.

Jedan put, to je put stvaranja jedinstva odozgo, putem dekretiranja, putem čvrste ruke, putem jedne volje odozgo, a drugi put, to je put volje i ljubavi naroda, koji hoće u toj zajednici da živi. (Pljeskanje kod većine i uzvici: Tako jel!)

Gospodo, mi smo imali tu politiku odozgo, politiku dekretiranja. Naš narod je osetio tu politiku čvrste ruke. Naš narod je osetio politiku dekretiranja, i ja mislim, da je ona našla pun svoj izražaj baš u predstavnicima sa ove strane, u predstavnicima Jugoslovenske nacionalne stranke, u predstavnicima tzv. jugoslovenskih nacionalista. (Odobravanje na desnici — protesti na levici. — *Aleksandar Lazarević*: Vi to radite! Ko vam je sreski načelnik u Topoli? Vi dekretirate!)

Gospodo narodni poslanici, u tome se najbolje ocrtao režim g. Petra Živkovića; u tome se najbolje manifestovao režim onih drugih parlamentarnih Vlada, koje su došle posle Vlade generala g. Petra Živkovića.

Jedan od govornika rekao je sa ove strane, da je režim Petra Živkovića ostavio najbolje uspomene u zemlji. (Uzvici sa levice: Tako jel! I jeste!)

Gospodo, ako je reč... (Jedan glas sa levice: To je i sam Maček priznao!) ...o šestome januaru, i ako u šestome januaru treba da gledamo izraz želje pok. i Velikog Kralja (Svi narodni poslanici ustaju i složno kliču: Slava Mu!) ...u sređivanju naših prilika i konsolidaciji našeg državnog i narodnog jedinstva, onda se toj velikoj volji, onda se toj velikoj želji svi mi klanjamo, ali mi smatramo, da je Krana izvan politike i da postoje odgovorne Vlade, (Burno odobravanje i pljeskanje kod većine) ...da postoje odgovorni nosioci politike, i da oni koji hoće svoje greške, svoj rdav rad da kriju iza visoke i uzvišene ličnosti Krune (Burno pljeskanje kod većine), da ti čine vrlo rdavu uslugu... (Burno odobravanje kod većine. — Protesti na levici.) ...državnoj misli i opštoj nacionalnoj stvari.

I gospodo narodni poslanici, kad je ovde u ovome Domu jedan od govornika govorio o selekciji ličnosti, kad je govorio o onima, koji su one režime sprovodili, kad je jedan od govornika govorio, da se političko primirje, da se novi kurs u politici ne može sprovoditi sa onima, koji su sve drugo bili samo ne pretstavnici jedne nove politike, i pretstavnici baš toga onda potrebnog političkog primirja, — onda je taj govornik imao puno pravo, kad je govorio o selekciji ličnosti, o onima, koji su nosili onaj režim, i koji su jedino odgovorni pred istorijom za ono, što je onda učinjeno. (Odobravanje i pljeskanje na desnici. — Žagor i protesti na levici. — *Aleksandar Lazarević*: Ali Vi napadate 6 januar! Vi osuđujete 6 januar! Ko je tu selekciju vršio, Gospodine Ministre, ja Vas pitam?) G. Petar Živković.

Pretnednik Stevan Ćirić: Opominjem Vas, gospodine poslanice, da budete mirni i da ne upadate u reč. (Žagor na levici).

Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković (nastavlja): Gospodo narodni poslanici, mi moramo da se osvrnemo na ta vremena; mi moramo da se osvrnemo na psihozu, koja je vladala u tim vremenima; mi moramo, gospodo narodni poslanici, ako hoćemo da učinimo poredenje i sa današnjim prilikama, a specijalno na hrvatsko pitanje, koje se danas nalazi u ovoj fazi, ako hoćemo, gospodo narodni poslanici, da to pitanje postavimo pravilno na tapet, onda mi moramo voditi računa i o psihozi onih vremena i o svemu onome, što se u tim vremenima učinilo.

Gospodo narodni poslanici, vi znate kakva je onda opšta nesigurnost u zemlji vladala. Politika čvrste ruke donela nam je onu politiku paklenih mašina u Beogradu, Nišu i drugim mestima. Politika čvrste ruke donela nam je opštu nesigurnost i jedno psihološko stanje, kada se svaki morao da pita i zabrine za bezbednost i za sigurnost ove zemlje. (Pljeskanje kod većine.) I, gospodo narodni poslanici, kad se javlja jedan od govornika pa kaže: da su te paklene mašine i da su ti atentati bili posledica nacionalne revolucije koja se vršila, i koja se onda manifestovala, onda bih ja morao toga gospodina da upitam: dokle bi nas to odvelo, u kakvu bi bezbednost zemlja bila dovedena i kakva bi bila sigurnost te zemlje, da je se ta politika i dalje produžila. (Živo odobravanje i pljeskanje na desnici. — Žagor i protesti na levici.) I, kad se danas, sa ove strane hoće da ukaže na pogreške Kraljevske vlade zato što po svojoj savesti, po svome položaju i svojoj odgovornosti mora da zađe u sve odnose koji postoje u zemlji, da priprema sve radnje i pristupa svima razgovorima; kada se to danas sa ovoga mesta i sa one strane zamera Kraljevskoj vladi, onda mi moramo da ukažemo na sve one činjenice iz prošlosti, na sve one događaje i na sve ono što je dovelo dotle, da moramo danas ovako razgovarati. Ali, i u tim razgovorima Jugoslovenska radikalna zajednica ima svoj stav, ima svoje gledište. U svakom slučaju Jugoslovenska radikalna zajednica priznaje punu važnost hrvatskog pitanja. Ona iskreno želi, da se to pitanje što pre reši. Ona će učiniti sve što do nje stoji, da se to pitanje odista i reši; ali za svaki sporazum potrebna je saglasnost dve volje. (Povici kod većine: Tako jel!) Ne mogu se tražiti samo popuštanja sa naše strane, a da ona druga strana ništa ne popusti. (U centru i na desnici odobravanje i pljeskanje). Bude li dobre volje na obe strane sporazum će se odista i napraviti. (U

centrumu i na desnici pljeskanje i uzvici: Tako je!) Pitanje je vrlo i krupno i teško. Mora se imati strpljenja i izbegavati svaka žučnost. Mi ćemo uneti svu našu najbolju volju, učinimo krajnje napore, učinimo i izvesne ustupke, ali ima granica preko kojih ne možemo ići... (Milan Banić: Koje su to granice?) ...ima popuštanja, koja ne možemo učiniti, ima za nas svetinja, o kojima se ne možemo pogadati. (U centru i na desnici burno pljeskanje).

Mi u ovom pogledu tražimo, gospodo narodni poslanici, vaše poverenje, da možemo slobodno nastaviti rad na rešavanju svih unutrašnjih pitanja naše zemlje, na rešavanju svih unutrašnjih pitanja, pa i ovog hrvatskog pitanja. (U centru i na desnici živo odobravanje i pljeskanje. — Povici na levlci: Recite granice do kojih se može ići!)

Ali, gospodo narodni poslanici, mi moramo u rešavanje ovog pitanja uneti punu objektivnost. Mi, gospodo narodni poslanici, moramo uzeti punu odgovornost, ali istovremeno mi moramo, gospodo, otvoreno i javno priznati sve pogreške koje su po ovom pitanju činjene u prošlosti i na osnovu tih pogrešaka, i na osnovu stvarnosti koja postoji, mi moramo pristupiti ozbiljnom rešenju toga pitanja.

Gospodo narodni poslanici, ja ne mogu da propustim prelazeći preko onog režima generala Petra Živkovića, ja ne mogu da propustim a da ne istaknem i da ne kažem nekoliko reči o onim parlamentarnim Vladama, onim Vladama koje su nastale posle 1931 godine, onim Vladama u kojima su sedeli predstavnici baš ove gospode, sa ove strane, predstavnici Jugoslovenske nacionalne stranke. (Burno odobravanje kod većine). Gospodo narodni poslanici, sa ovoga mesta baš od predstavnika Jugoslovenske nacionalne stranke pale su najoštrije kritike i u pogledu unutrašnjih prilika i u pogledu režima i u pogledu odnosa koji vladaju u krajevima Hrvatske. Gospodo, govoreći o tim prilikama, ja moram da ukažem na sve one pogreške, na sve one povrede zakona, na sve ono što su te Vlade u toku nekoliko godina učinile, i što su tim svojim grubim pogreškama i preko tih svojih pogrešaka jedino i samo dovele do ovog današnjeg stanja u pogledu hrvatskog pitanja. (Burno pljeskanje kod većine).

Gospodo, kada se sa ove strane govori o progonima, kada se sa ove strane, zamera liberalnosti političkih zakona, i to onih zakona koje su ova gospoda ovde stvorila i izglasala i koje su zakone u svoje vreme primenjivala ne onako kako to slovo zakona kaže, nego onako kako je to njihova volja i čud htela, (Protesti i žagor na levlci) ... i kada su predstavnici Jugoslovenske nacionalne stranke u svoje vreme vršili nečuvene zulume, nečuvena nasilja, gazili zakone i činili ono što se ni u snu ne da zamisliti, onda, gospodo, ja moram da konstatujem da ti ljudi nemaju kvalifikacija da sa ovoga mesta govore o politici sadašnje Vlade. (Protesti i graja na levlci).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, vi ste imali prilike da izložite svoje misli i vi ste bili saslušani u miru. Vaši napadi su bili oštri, a sada i jedan Ministar Kraljevske vlade ima pravo da govori, i da ga vi saslušate u miru. Ako izlaganja g. Ministra ne saslušate u miru, vi ćete demantovati način na koji sam ja pretsedavao u ovoj debati, i lojalnost sa kojom vas je saslušala desnica. Ja mislim, da je u interesu parlamentarizma, da u miru saslušate svakog govornika.

Ministar socijalne politike i narodnog zdravlja Dragiša Cvetković (nastavlja): Ja ću, gospodo narodni poslanici, sa argumentima, sa dokazima govoriti o tim parlamentarnim Vladama, govoriti o njihovoj tolerantnosti, govoriti o njihovoj politici političkog primirja, govoriti o onome što su oni onda radili, ono, gospodo narodni poslanici, što su te odgovorne Vlade u odnosu na primenjivanje zakona prema nama i prema narodu činile, i evo na osnovu tih podataka vi ćete videti, da li sam ja u pravu ili je u pravu ona strana, koja ovako žučno protestuje.

Gospodo, sa ovoga mesta reklo se je i pročitano je jedan dokument, da je jednom od poslanika iz opozicije u pijačni dan zabranio sreski načelnik da održi jedan politički zbor, a, gospodo, ja ću tome argumentu, da se u pijačni dan zabranjuje zborisanje iz poznatih razloga, ja ću tome argumentu izneti jedan drugi argument iz doba te parlamentarne Vlade o onome što se dogodilo baš Pretsedniku Kraljevske vlade g. dr. Milanu Stojadinoviću, kada je hteo da održi jedno predavanje u Nišu u Gradanskoj kasini, jedno predavanje naivne prirode, čija tema glasi ovako: „Medunarodna pitanja današnjice“. Onda je, gospodo narodni poslanici, eto vidite, baš na osnovu ovoga Zakona o zborovima i dogovorima, policija u Nišu zabranila to predavanje sa ovakvom motivacijom: da toga dana postoji osvećenje jednog zanatlijskog doma u Nišu, i da preti opasnost da se pristalice, koji prisustvuju osvećenju toga zanatskog doma, ne potuku sa pristalicama koji prisustvuju predavanju i da se poremeti javni poredak i mir u Nišu. To je bilo gospodo, 26 novembra 1931 godine.

Gospodo narodni poslanici, dakle vidite, kako je shvatala slobodu zbora i dogovora Jugoslovenska nacionalna stranka u ono vreme, kako su shvatali predstavnici onih stranaka, koji danas ovde sa ovoga mesta govore, da ima malo slobode i da im ti zakoni ne valjaju i da Vlada te zakone ne primenjuje onako kako to u zakonu stoji. A, gospodo narodni poslanici, mi možemo da konstatujemo, da je za Vlade Dr. M. Stojadinovića širom cele zemlje, da je svuda, na sve strane bilo političkih zborova, da je bilo puno slobode, da je bilo puno slobodnog dogovaranja i da je svaki onaj, koji je hteo da svoje političke misli pred svojim pristalicama iskaže, mogao slobodno to da učini. I, mi moramo da konstatujemo, da ako je jedan sreski načelnik zabranio u pazarni dan zborisanje, mi znamo, a ja to znam i iz svoje lične prakse, nikada mi ni na pamet nije padalo da u pazarni dan, kada su ljudi malo i veseli, kada ljudi dodu na pijac, da u te dane držim političke zborove. I takva argumentacija sa ove strane, pred onim što sam ja ovde izneo, pred onim nasiljem koje je prema narodu u svoje vreme baš na osnovu ovoga zakona činjeno, govori o jednom, a to je, da zakon može biti dobar, da može biti i rdav, ali da zakon uglavnom zavisi od onih koji ga primenjuju, od savešti onih koji ga privode u delo.

Gospodo narodni poslanici, sa ovoga mesta govorilo se je nekoliko puta o petomajskim izborima. I, htelo se je naročito ovoj strani, poslanicima Kluba Jugoslovenske radikalne zajednice, da prebaci izvesna nevernost, da su narodni poslanici Jugoslovenske radikalne zajednice napustili svoj politički program i svoj politički „Vjeruju“ i za ljubav vlasti napustili nosioca ondašnje liste i prešli na drugu stranu. Go-

spodo, ja moram konstatovati jednu nepobitnu činjenicu, koju ne mogu da opovrgnu ni gospoda poslanici s ove strane, da smo mi u petomajskim izborima ušli bez određenog zajedničkog političkog programa. Mi smo, gospodo, imali samo jedno određeno gledište, a to je: Protiv apstinencije! Mi smo smatrali da politički ljudi ne smeju da aspistiraju, i da politički ljudi moraju da učestvuju u političkim događajima. (Burno odobravanje kod većine).

Mi smo otišli na listu sa svojim programom, sa svojim načelima i sa svojim političkim uverenjem. I, onda, kada je došlo do političkog previranja u Narodnoj skupštini, onda kada je došla do izražaja jedna politička ideologija, kada se je došlo do uverenja da narodni poslanici ne treba više da idu iz Kluba u Klub, prilikom promena Vlada, nego da se opredeljuju po političkoj ideologiji, onda smo mi prešli na ovu stranu, gde je naša ideologija i formirali i organizovali Jugoslovensku radikalnu zajednicu.

I, svaki od nas, u tim izborima imao je svoje zasluge. Svaki od nas je imao jedno izvesno poverenje, i, ako je, gospodo narodni poslanici, imala lista poverenje, to je izraz našega poverenja, izraz naših glasova i izraz naše politike. (Burno odobravanje kod većine).

Gospodo narodni poslanici, i moja skromna ličnost u tim izborima donela je 21.500 glasova, i, gospodo, ti glasovi bili su izraz poverenja onoj politici, koju sam ja neprekidno i danas i večito vodio. (Odobravanje kod većine — protesti na levisi).

Nema tu nevernosti, nema tu izdajstva, nego slobodna volja narodnih poslanika, da se opredeljuju prema svojoj političkoj ideologiji i prema svome političkom shvatanju. (Odobravanje kod većine — graja na levisi).

Gospodo narodni poslanici, Vlada dr. Milana Stojadinovića, kada je došla i preuzela vlast, dala je svoju poznatu deklaraciju Narodnoj skupštini. Ta deklaracija ima dva glavna momenta, dva glavna obeležja. S jedne strane: stišavanje zaoštrenih strasti u zemlji, sređivanje političkih prilika i sređivanje svih odnosa koji su prošle Vlade i režimi ostavili. S druge strane: sređivanje ekonomskih i privrednih prilika u zemlji.

Gospodo narodni poslanici, i u prošlogodišnjoj debati i u prošlogodišnjem skupštinskom radu, bilo je narodnih poslanika koji su s ovoga mesta tvrdili i govorili, da rad Vlade dr. Milana Stojadinovića u pogledu stišavanja strasti u zemlji i u pogledu sređivanja prilika ide za tim da potpuno upropasti zemlju i da država za nekoliko meseci mora krahirati, a mi, gospodo narodni poslanici, hvala Bogu, godinu i po i više dana živimo i radimo i vidimo bolje odnose u sređivanju prilika, a ne vidimo ni iz daleka propast zemlje, koju su govornici iz opozicije i proricali.

Gospodo narodni poslanici, ja sam kazao da narodno jedinstvo možemo dvojako braniti: ili silom ili voljom i ljubavlju naroda. Volja i ljubav, želja i saglasnost naroda da živi u jednoj zajednici, to je mnogo jače, to je mnogo snažnije, to je mnogo dugotrajnije nego one metode na koje nas gospoda sa one strane upućuju. I Vlada g. dr. Stojadinovića, sređujući političke prilike u zemlji, stišavajući strasti, ona je pošla jednim određenim putem, jednim odlučnim putem, koji može dovesti do potpune sloge, potpune ljubavi i jedinstva našeg naroda. (Živo odobravanje i pljeskanje kod većine).

Gospodo, ništa nije lakše nego stvarati sukobe na terenu; ništa nije lakše nego stvarati zaoštrene

odnose. Mi znamo kako se ti odnosi stvaraju, kako se ti sukobi izazivaju i znamo ko u tim sukobima strada. Najviše stradaju nevine žrtve. (Odobravanje i pljeskanje kod većine). Kraljevska Vlada trudi se, da do tih sukoba ne dode, da do takvih odnosa ne dode. Kraljevska Vlada vodi jednu pametnu i miroljubivu politiku sa punom odgovornošću, jer je svesna da jedino ona nosi odgovornost za svoj rad, koji je preduzela na stišavanje prilika i sređivanju odnosa u našoj zemlji. I, gospodo narodni poslanici, u ovim prilikama govoriti onako kako su izvesna gospoda govornici govorili i tražiti još veće raspirivanje političkih strasti, govoriti sa ovoga mesta tako, znači sipati ulje u vatru i izazivati nepotrebne i neželjene sukobe. I kad Kraljevska vlada želi i gleda da odstrani sve te sukobe, i da ide onim putem kojim se jedino ta pitanja mogu rešiti, ona, gospodo, odgovara i ideji narodnog jedinstva. (Burno odobravanje i pljeskanje kod većine).

Gospodo narodni poslanici, u znaku raspirivanja strasti, u znaku ove zaoštrene politike, koja se sa ove druge strane vodi, htelo se je da ubaci jedno pitanje koje treba rasmotriti u potpuno mirnoj atmosferi i koje može biti predmet rasmatranja jedino onih faktora koji su po svojoj dužnosti pozvani da to pitanje reše. To je, gospodo, pitanje Konkordata.

Gospodo narodni poslanici, Kraljevska vlada u Konkordatu primila je na sebe jedno nasleđe prošlosti. Ona je svesna odgovornosti i preuzima punu odgovornost za buduće rešenje toga pitanja. Kraljevska vlada ne može dozvoliti i neće dozvoliti, a naročito ovaj Dom ne treba to da dozvoli, da o tome pitanju rešava i prepričava ulica, da to pitanje bude predmet partijskih pogađanja i partizanske agitacije. To pitanje, ne sme biti predmet uličnog rešavanja, nego predmet ovoga Doma, koji će ga rešiti onako kako osnovni interesi države zahtevaju, i kako puna ravnopravnost svih priznatih vera u našoj državi to zahteva. (Odobravanje i pljeskanje kod većine). I, umesto da se to pitanje raspravlja od onoga foruma, koji je za to nadležan, mi vidimo da je postalo predmet nedozvoljene agitacije i mislim da je Kraljevska vlada postupila pravilno kada ga je uputila skupštinskom odboru na rasmatranje i rešenje.

Gospodo narodni poslanici, ovde, sa ovoga mesta, govorilo se mnogo i o političkim zakonima, govorilo se o nezgodnim stranama tih zakona, govorilo sa takvim patosom da bi onaj, koji ne zna suštinu ovoga pitanja i koji ne zna poreklo ovih zakona, stekao uverenje, da je ove zakone stvorila desnica, da smo ove zakone doneli mi, i da smo mi ti, da je Kraljevska vlada ta, koja je političke zakone donela, i koja želi da te političke zakone što duže održi na snazi. Imamo, gospodo, tri politička zakona: Izborni zakon, Zakon o štampi i Zakon o zborovima.

Gospodo narodni poslanici, kada se kritikuje rad jedne vlade, kada se kritikuje rad jedne većine, mi moramo, gospodo, da vodimo prvo računa o kvalifikacijama onih, koji te zakone kritikuju. Ne možemo dozvoliti, gospodo narodni poslanici, da ovde, sa ovoga mesta o tim zakonima, baš oni koji su ih kreirali i oni koji su ih u praksi tako rdavo i tako strašno primenjivali, danas ovako govore. Ne možemo propustiti da, govoreći o tim zakonima, ne podvučemo ono, što se radilo po tim zakonima onda, kad su ti zakoni bili u rukama pretstavnika ove druge strane, a kako se radi danas kad su ti zakoni u rukama pretstavnika ove Vlade.

Gospodo narodni poslanici, zamera se ovom Izbornom zakonu, sa kojim mi u pogledu njegovog donošenja nemamo ničega zajedničkog, da se po njemu ovih opštinskih izbora nije postupalo liberalno, i da su se po njemu pravile zloupotrebe, i da izbori ne kazuju nimalo raspoloženje naroda u našoj državi.

Gospodo narodni poslanici, mi, koji smo imali prilike da posmatramo kako su opštinski izbori ranijih godina po ovome Zakonu vođeni, mi moramo konstatovati, da između primene tih zakona onda i primene sada ima ogromne i velike razlike. (Burno pljeskanje kod većine.) Mi moramo da konstatujemo, da jedno osnovno pravo nije uskraćeno prilikom ovih opštinskih izbora, a to je osnovno pravo, da je svaki mogao nesmetano i slobodno prilikom opštinskih izbora da iznese svojim pristalicama svoje političke poglede.

I, gospodo narodni poslanici, mi moramo da konstatujemo, da su opštinski izbori sprovedeni u punom slobodnom duhu, da su opštinski izbori rezultat ogromne većine naroda za politiku Kraljevske vlade i da su opštinski izbori, gospodo narodni poslanici, pokazali, da Jugoslovenska radikalna zajednica nije veštačka tvorevina, nego da je jedna velika politička formacija, koja uživa puno poverenje našeg naroda. (Burno pljeskanje kod većine.)

Gospodo narodni poslanici, kad je reč o Zakonu o štampi, mi moramo da konstatujemo i da izidemo sa realnim činjenicama. Neka gospoda narodni poslanici sa ove strane odu do biblioteke, neka potraže listove iz ranijih budžetskih debata, pod onim parlamentarnim režimima ranijih godina, pa će konstatovati, da je danas u svima stupcima naših dnevnih listova i na dugačko i na široko pisano o ovoj budžetskoj debati i da su gospoda na dugačko i na široko iznosila svoje političke poglede, a da tih ranijih godina po tome istom Zakonu o štampi svega toga nije moglo biti. (Pljeskanje kod većine.)

Ja ću, gospodo narodni poslanici, faktima da dokažem ovo što sam maločas tvrdio. 1932 i 1933 godine isto tako je bila budžetska debata. Govorilo je jednoga dana u načelnoj debati tri govornika. Naš drug i prijatelj g. Markić imao je toliko sreće da se iz njegovog govora iznese svega tri reda. Zatim ostali govornici koji su toga dana govorili imali su toliko sreće da se o celoj budžetskoj debati i o svima njihovim govorima donese svega jedan stubac. U budžetskoj debati Ministarstva prosvete govorilo je 9 govornika. Trudio sam se da nađem i jedan red od onoga što su ti govornici rekli, ali nijednoga reda o tome nije bilo. Dalje, u budžetskoj debati 16 marta govorilo je 20 govornika i u svemu je izneseno 30 redi o onome što su ti govornici kazali. 18 marta svega ukupno sa ekspozeom Ministra finansija bilo je u novinama 7 stubaca.

U 1934 i 1935 godini naš drug Milivoje Perić, kome je danas u štampi njegov govor u budžetskoj debati na nekoliko stubaca štampan, imao je onda samo toliko sreće, da dobije svega tri četvrtine stubca. Dalje, 12 marta govorilo je 54 govornika i, gospodo narodni poslanici, nijedna reč nije doneta o onome što su oni govorili, samo su nabrojana imena onih koji su govorili.

Gospodo narodni poslanici, pred nama je dnevna štampa. Pred nama su danas svakog dana dnevni listovi i mi možemo konstatovati da se Kraljevska vlada nije mešala i nije uticala na to, šta će dnevna štampa o pojedinim govorima da donese, i mi mo-

žemo da konstatujemo, da su govori pretstavnika sa ove strane (pokazuje na levicu) iznošeni onako, kako su tekli u Narodnoj skupštini u ovoj budžetskoj debati.

Eto vidite, gospodo, kako se i po ovom Zakonu o štampi — po jednom rdavom zakonu kako tvrdi opozicija — može pravedno i pravilno da radi i, kako se i po tom Zakonu može doći do izražaja. A ja ću vam navesti jedan primer, kako su one Vlade, kako su kritičari sa ove strane (pokazuje na levicu) shvatili Zakon o štampi i kakav su kriterijum imali prema ljudima koji nisu pripadali njihovoj političkoj partiji. Ja sam onda u vreme ranijih režima, napisao jedan članak, gde sam, između ostalog, na kraju kazao ovo: „kriza morala, to je najveća opasnost današnjice, protiv koje sve što je zdravo i što je nacionalno mora da istupi”. Državni tužilac ondašnji, primenjujući Zakon o štampi, našao je da ovakvo pisanje pretstavlja tešku povredu javnog morala. Ovde, gospodo, ne treba komentara. I, gospodo narodni poslanici, dovoljno je napomenuti instrukcije cenzuri tadašnjih Vlada, dr. Milana Srškića i Nikole Uzunovića koje su išle tako daleko, da su zabranile da se i naša imena ne smeju štampati u novinama. (Odobranje na desnici). Ako, gospodo, uporedite ona vremena sa ovima, onda mi vidimo, da je zaista tačno što sam kazao, da gospoda koja su sa ove govornice tako govorila, nemaju kvalifikacije da o tom pitanju govore. (Odobranje na desnici. — Graja na levici).

Gospodo, sa ove govornice zamerilo se da članovi Kraljevske vlade često zalaze u narod, da članovi Kraljevske vlade mnogo govore u narodu. (Dobacivanja i graja na levici). Gospodo narodni poslanici, moram da konstatujem jednu stvar, a to je, da je dužnost članova Kraljevske vlade, da budu što bliže narodu. (Burno odobranje na desnici). Da je dužnost članova Kraljevske vlade, da opšte sa narodom i da je dužnost njihova da čuju što narod želi i što narod misli, (Odobranje i uzvici na desnici: Tako je!), ali ako članovi Kraljevske vlade danas imaju mogućnost i mogu nesmetano da idu u narod i da govore sa narodom, onda moram da konstatujem jednu činjenicu, da je bilo vremena, kad članovi Kraljevske vlade nisu smeli da idu u narod, (Odobranje na desnici), da je bilo vremena kad članovi Kraljevske vlade nisu smeli opštiti sa narodom, i kad su članovi Kraljevske vlade, u koliko su i zalazili u narod, bili tako primani od naroda, da su često morali i da beže ispred „oduševljenih” narodnih dočeka. (Odobranje na desnici). Moram, gospodo, da konstatujem, da se jednom od gospode sa ove strane i to dogodilo, da je u bežanju zaboravio i svoj šešir. (Veselost na desnici. — Graja na levici).

Gospodo narodni poslanici, kad je reč o prognozi, kad je reč o hapšenjima i kad je reč o političkim prognozi o kojima su ta gospoda sa one strane, a naročito pretstavnici Jugoslovenske nacionalne stranke govorila, onda moram da ih potsetim da ona vremena, kad su činjene čitave hajke na nas kao na divlje zverove i kad se ni osnovna prava čoveka nimalo nisu poštovala. Ja moram, gospodo, o tom da govorim, jer kad je bio onaj famozni zbor u Nišu, kad je na zbor dovedeno silom na stotine hiljada „pristalica” Jugoslovenske nacionalne stranke, onda sam ja kao divlja zver doveden i bez ikakvog rešenja strpan u aps. (Burno odobranje kod većine. — Graja i dobacivanja na levici).

Kao bivši Ministar ja sam u tom „liberalnom“ režimu J. N. S. dočekao to, da su me bacili u tamnicu, koja nije imala ni prozora, a bila je jedan metar široka; i onda sam tu mesec dana držan u zatvoru. To je onda bila ta liberalna politika pretstavnik Jugoslovenske nacionalne stranke! Zato moram ponova da podvučem, da gospoda koja danas sa ovoga mesta govore protivu rada Kraljevske vlade, nemaju kvalifikacija da o tome govore. (Burno odobravanje kod većine. — Upadice i grāja na levice. — Glasovi iz većine: On ne traži otštetel!).

Gospodo narodni poslanici, Kraljevska vlada najliberalnije primenjuje one zakone, za koje gospoda sa ove strane kažu da su reakcionarni, one zakone, koje su ova gospoda sa levice doneli. Kraljevska vlada doneće nove zakone po ovlašćenju koje je dobila i koja će i u ovoj godini dobiti, onda, kad oceni da je najpovoljnija politička situacija i kad se oseti stvarna potreba za donošenjem tih zakona. (Odobravanje na desnici i uzvici: Tako je! — Jedan glas sa levice: A šta ste obećali!).

Gospodo narodni poslanici, da predem na primedbe poslanika koji su govorili o našem političkom životu, o novom političkom kursu i stvaranju političkih partija. Gospoda narodni poslanici sa ovoga mesta govorili su na dugo i na široko o politici Jugoslovenske radikalne zajednice. Mi smo, gospodo, to slušali, mi smo slušali i one govornike koji nisu imali kvalifikacija da o tome pitanju govore, nisu imali kvalifikacija zato, što nikad nisu bili pristalice slobodnog političkog života. Mi smo slušali, gospodo narodni poslanici, pretstavnik Jugoslovenske nacionalne stranke, one stranke koja je monopolisala bila politički život samo za sebe, koja drugima nije dala da žive. (Graja i prigovori na levice). Gospodo narodni poslanici, sa istim pravom ja sa ovoga mesta mogu da govorim, i dužnost mi to nalaže i kao predsedniku poslaničkog kluba Jugoslovenske radikalne zajednice da na ove primedbe sa ove strane odgovorim jasno i otvoreno.

Gospodo narodni poslanici, Jugoslovenska radikalna zajednica nije veštačka tvorevina niti stranka koja se stvara odozgo. Jugoslovenska radikalna zajednica, i po svojoj formaciji i po strankama koje su je stvorile, pretstavlja jedno široko i ogromno narodno poverenje. (Burno pljeskanje u centru i na desnici). I, gospodo narodni poslanici, ne može niko osporiti ono poverenje, koje je Radikalna stranka uživala u granicama predratne Srbije. Gospodo narodni poslanici, ne može niko osporiti ono poverenje koje je stranka g. dr. Korošca uživala u krajevima Slovenije, a ne može niko osporiti ni ogromno i veliko poverenje koje je uživala stranka g. dr. Mehmeda Spahe. I, eto vidite, na tom širokom ovlašćenju narodnom, na tom narodnom poverenju, zasnovana je ne veštačka, nego jedna stvarna, realna, zdrava i jaka politička formacija — Jugoslovenska radikalna zajednica. (Živo odobravanje i pljeskanje u centru i na desnici). I, gospodo narodni poslanici, ja ne mogu dozvoliti, da oni koji su monopolisali politički život, oni koji nisu dozvoljavali drugima da dolaze do političkog izražaja, da oni koji su brutalnom silom sprečavali slobodan politički život, ja ne mogu dozvoliti, gospodo narodni poslanici, da ovde sa ovoga mesta govore o poverenju naroda prema Jugoslovenskoj radikalnoj zajednici. Gospodo, za svaki razgovor treba imati kvalifikacija, i gospoda koja nemaju tih kvalifikacija, ne mogu ovde sa ovoga mesta o tome da govore.

U ovoj budžetskoj debati bilo je vrlo lepih govora, bilo je odličnih izlaganja, bilo je dobrih, pametnih i umnih izlaganja, ali je bilo, gospodo narodni poslanici, mi svi moramo to da konstatujemo, da je sa ovoga mesta bilo i puno lične note, puno lične mržnje, puno pakosti i onoga što ne treba u ovome Domu da se čuje.

Ja moram ovde sa ovoga mesta, izazvan tim govorima, ja moram sa ovoga mesta da podvrgnem kritici i da osudim tu ličnu notu, kojom se prelazilo i preko dostojanstva Narodne skupštine.

Gospodo, onda kad je dr. Korošec u Bečkom parlamentu pledirao za našu nacionalnu stvar, onda kad je dr. Korošec u Beču javno ustao i osudio progone koji se vrše u okupiranoj Srbiji, onda kad je dr. Korošec bio ponos i dika naša i kad smo ga na Krfu sa ponosom pominjali, čulo se sa ove strane, ja sam to iz stenografskih beležaka konstatovao, da je jedan govornik rekao, da je dr. Korošec u tim momentima i u tim godinama pledirao za republiku. Gospodo narodni poslanici, čule su se sa ovoga mesta još i gore stvari. Gospodo, mi treba da priznamo jedno, da je ime dr. Korošca uvek kroz čitavo naše ujedinjenje bilo veliko i da je on baš u tim godinama, 1918, istakao sasvim jasno i otvoreno svoj program, i da je bio pobornik naše jugoslovenske ideologije. (Burno pljeskanje kod većine). Gospodo narodni poslanici, išlo se dotle, da se sa ovoga mesta htelo da falsifikuju činjenice, pa je u tu svrhu čitan ovde jedan broj „Slovenca“ iz 1914 godine koji onda nije bio organ dr. Korošca, nego organ dr. Šušterčiča. Gospodo, operisalo se neistinama i sa činjenicama koje se moraju javno sa ovoga mesta da osude. Gospodo, mi moramo da priznamo jedno. Da je dr. Korošec danas najlegitimniji predstavnik Slovenačke i natrag za punih trideset godina. (Pljeskanje kod većine). Mi moramo da priznamo samo tako, da on uživa ogromno poštovanje u Slovenačkoj preko 70% svih građana, i kad to poštovanje uživa, onda, gospodo narodni poslanici, mi moramo da konstatujemo, da on nema u eksploataciji Slovenačku, kako je jedan govornik sa one strane hteo to da dokazuje, neko da mu je narod dao puno poverenje, i da je on legitimni predstavnik Slovenaca. (Burno pljeskanje kod većine. — Jovan Nenadović: Na kojem ste se frontu Vi borili?).

Gospodo narodni poslanici, ja ne volim da odgovaram na primedbe, ali sam čuo jednu primedbu sa leve strane, i ta primedba dolazi iz potpunog nepoznavanja činjenica i falsifikata, jer dobačeno je, kako sam čuo, da se ja nisam borio. Ja ću činjenicama dokazati, da to ne stoji, i tražiću od gospodina koji je to kazao, da to opovrgne. Kuća Ministra Cvetkovića imala je svega tri muška člana: oca, brata i mene. 1912 godine, ja sam još bio u gimnaziji a 1914 godine otišli smo, gospodo narodni poslanici, sva trojica na front. Otac po pozivu, brat po dužnosti, a ja dobrovoljno. (Burno pljeskanje kod većine). Gospodo narodni poslanici, i danas se predaje u vojnoj akademiji o mome ocu kao o heroju. Moj je brat poginuo a ja sam, gospodo narodni poslanici, ne kao obaveznik, nego kao dobrovoljac učestvovao u početku Svetuskog rata.

Eto vidite, gospodo, koliko treba verovati onome što se sa ove strane iznosi. Da predemo sada dalje!

Gospodo narodni poslanici, ja moram odmah još u početku da konstatujem jednu činjenicu i da opovrgnem još jednu ličnu notu koja je uneta u ovu diskusiju prema jednom članu Kraljevske vlade, prema

g. dr. Mehmedu Spahi. (Uzvici iz većine: Živeo!) Ja moram da konstatujem da je g. dr. Mehmed Spaho i u 1928 godini kada sam s njim takođe saradivao, isto ovako kao i danas, bio nosilac one jedino moguće politike u Bosni i Hercegovini, a to je politike saradnje, politike zajedničkog rada, politike trpeljivosti, a ne politike progona, koja se sa ove strane propoveda. I, gospodo, mi moramo da uložimo punu volje da baš na tome terenu gde su izukrštane verispovesti, na terenu gde ima i Srba i Hrvata, da baš na tome terenu unesemo punu slogu i punu ljubavi da se zaista sprovede politika trpeljivosti, politika zajedničke saradnje i politika ljubavi među braćom. Oni, gospodo, koji govore drukče hoće da rasplamte strasti, hoće da sipaju ulje na vatru, — a ja mislim da oni time ne služe našoj nacionalnoj ideji. I ja moram da konstatujem da među tim kritičarima ima i takvih sa te strane koji su, mi imamo o tome u rukama i dokumenta, obraćali se dr. Spahi i molili ga da ih primi, da zajedno s njim saraduju, pa kad se on nije odazvao toj njihovoj molbi, oni su ga onda počeli sa ovoga mesta napadati. (Jedan glas sa leve: Koji su to?) Potražite među vama i neka se oni sami jave.

Gospodo narodni poslanici, da predemo sada na dalje izlaganje, da predemo na ono na šta su gospoda narodni poslanici sa te strane najviše napadali i najviše isticali, na ono čime su oni sa ovoga mesta najviše paradirali — na korupciju — hoteci da predstavljaju kao da Kraljevska vlada štiti korupciju, da Kraljevska vlada stvara korupciju i da Kraljevska vlada ne želi da goni korupciju. (Odobranje.)

Gospodo, ja sam sa ovoga mesta dovoljno jasno izneo sve ono što se prigovaralo Vladi u pogledu našičke afere. Ja sam kazao da se ne može na osnovu pamfleta i na osnovu anonimnih letaka o tome da razgovara. Onaj koji hoće da kritikuje Vladu u tom pogledu, taj mora da primi odgovornost za ono što iznosi, isto onako kao što i mi primamo odgovornost za svoj rad. Onaj koji hoće da govori o korupciji taj mora da ima kuraži pa da izide jasno i otvoreno. Jer, gospodo, ne može se na osnovu jednog pamfleta da govori o jednoj aferi sa kojom Kraljevska vlada nema ničeg zajedničkog, a sa kojom nema ničeg zajedničkog ni ova strana. Ja sam otvoreno izneo što sam imao da kažem o promeni sudija. Ja sam to otvoreno kazao i niko me nije demantovao da je od 21 sudije svega jedan penzionisan. Ja sam otvoreno kazao da je od trojice novih sudija koji su tamo postavljeni na izričan zahtev zagrebačkog Kasacionog suda, svega jedan u kolegijumu od petorice sudio u toj aferi. Pravosuđe je, gospodo, potpuno slobodno i sudije sude po svojoj savesti i po svome uverenju. (Odobranje.)

Gospodo narodni poslanici, Našička je sudena i od jednog i od drugog suda onako kako je savest sudija nalagala, onako kako je presudio i jedan i drugi sud. U to se Kraljevska Vlada nije mešala. Našički proces ne može biti predmet pamfleta i o njemu se ne može govoriti onako kako gospoda o tome govore. Neka ta gospoda uzmu punu odgovornost, neka napišu i potpišu ono što u pamfletima stoji i ja im garantujem da ću sa ovoga mesta na sve njihove navode i primedbe, ne zaklanjajući se ni iza imuniteta, jasno i otvoreno dati odgovor.

Gospodo, govoreno je još o jednoj aferi sa ovoga mesta; govoreno je o aferi Huseina Kadića. I ja, gospodo, smatram da savest nalaže kada se jedna optužba iznosi protivu jedne vlade, da savest nalaže

da se činjenice pokažu onakve kakve su, da se ne falsifikuju. Onaj, gospodo, koji je slušao tu optužbu o tim obveznicama, o toj aferi Huseina Kadića, mogao je stvoriti uverenje kao da je ta afera stvorena tek prošle ili ove godine, kao da je tu aferu stvorila ova Vlada i da je ova Vlada tu aferu rešila onako kako je ona želela i kako je to njena volja bila! Vi svi znate da se je u prošloj Narodnoj skupštini pojavila ta afera o tim agrarnim obveznicama. Vi znate da glavni činilac u ovoj aferi pripada ne ovoj strani nego je predstavnik Jugoslovenske nacionalne stranke. Vi znate, gospodo, da su tada u onome famoznom zakonu uturili jedan član koji je omogućio tu aferu sa obveznicama, i znate vrlo dobro da ova Kraljevska vlada i ova Skupština nema apsolutno nikakve veze sa tom aferom. I umesto da ta gospoda osuduju sami sebe, umesto da osuduju ono što su oni uradili, da osuduju onu Narodnu skupštinu, koja je mogla tako nešto da prihvati, mesto da osuduju svoju Skupštinu u kojoj je ta afera započeta, — oni se obraćaju Kraljevskoj vladi i pitaju nas zašto je taj i taj oslobođen i zašto je taj i taj pušten na sudu! (Odobranje kod većine — žagor na levlci.)

Gospodo, sud sudi po svome uverenju i po svome ubedenju i u ovoj aferi sudio je sud onako kako mu njegova savest i njegovo ubedenje nalažu, a ova Narodna skupština odlučila je da se ti narodni poslanici predadu sudu i da pred sudom odgovaraju.

Gospodo, još je jedna afera po kojoj se sa ovoga mesta govorilo, — to je pitanje „Feniksa”. Gospodo, čule su se optužbe sa leve i govorilo ovde o aferi osiguravajućeg društva „Feniks”. Zaista, gospodo, postoji afera „Feniksa” ali ne afera jugoslovenskog „Feniksa” nego afera bečkog „Feniksa”. To je, gospodo, bečko društvo koje je svojim nesavesnim radom oštetilo ne samo poverioce naše zemlje nego i drugih zemalja, Poljske, Čehoslovačke itd. Dakle, ta afera se ne odnosi na jugoslovensko društvo „Feniks” nego na bečko društvo „Feniks”.

Gospodo narodni poslanici, Kraljevska vlada je preduzela sve sa svoje strane da se bar donekle ošteta naših osiguranika obezbedi. I Kraljevska vlada donela je ovih dana jednu Uredbu kojom je uvedena velika kontrola državnih vlasti nad svima osiguravajućim društvima sa stranim kapitalom.

I sad, gospodo, sa ove strane htelo se da pretstavi kao da u tome društvu sede i neki članovi Kraljevske vlade i da je bilo članova Kraljevske vlade u tome društvu kad je ono propalo. Međutim, gospodo, u domaćem društvu „Feniks” bili su izvesni članovi Kraljevske vlade, koji su iz toga društva istupili još 1934 godine onda, kad su postali ministri i kad te afere uopšte nije bilo. (Odobranje kod većine — prigovori na levlci.)

Ja moram, gospodo narodni poslanici, na završetku svoga izlaganja da kažem, a što sam već jednom rekao odgovarajući jednom narodnom poslaniku, da svaki čovek ima svoju savest, ima svoje uverenje, i ispravnost u radu. I mi, gospodo, imamo i svoju savest, imamo svoje uverenje, imamo ispravnost u radu. Onaj, koji hoće nekoga da optužuje, taj treba da bude spreman da povuče sve konsekvencije za svoju optužbu, taj mora otvoreno i jasno da napiše i potpiše što hoće da kaže i što hoće da iznese. Optužba ne sme da bude bazirana na pamfletima i letcima. Na svaku tešku optužbu odgovorićemo otvoreno, jasno i časno u ovome Domu, kako to dostojan-

stvo ovoga Doma zaslužuje. (Burno odobravanje kod većine).

Gospodo narodni poslanici, na završetku moga izlaganja da predem na drugi deo politike Kraljevske vlade, o kojoj su gospoda sa one strane govorila.

Gospodo narodni poslanici, da predem na sredivanje privrednih i socijalnih pitanja u našoj zemlji za vreme Vlade g. dr. Milana Stojadinovića. Da kažem nekoliko reči o značaju tih javnih radova iako je jedan govornik iz opozicije priznao da je velika vrednost javnih radova zaista, ali da u onom režimu nisu imali mogućnosti i snage da nađu jednog ministra finansija, koji će da uvidi potrebu i vrednost tih javnih radova. Da ne spominjem one koristi i beneficije koje su javni radovi proizveli, da ne spominjem uposlavanje našeg siromašnog sveta i sve druge koristi za narod nastale posle dolaska na vladu dr. Milana Stojadinovića; da ne pominjem ogromne radove na putevima, cisternama i vodovodima u bezvodnim krajevima, pa da konstatujem, gospodo narodni poslanici, da su ti javni radovi od prvoklasnoga značaja u sredivanju teških privrednih prilika, koje je Vlada g. dr. Milana Stojadinovića od ranijih režima nasledila.

Gospodo narodni poslanici, da ne govorim o onim drugim rezultatima o pogledu skoka cena zemljoradničkih proizvoda, a koji je bio posledica jedne pametne i dobre trgovinske izvozne i spoljne politike Vlade g. dr. Milana Stojadinovića. Da ne pominjem one beneficije i ono poboljšanje životnih prilika koje je naš narod osenio usled dobrog vođenja politike Vlade g. dr. Milana Stojadinovića, i zbog čega je naš narod jedino i dao tako ogromno poverenje Vladi g. dr. Stojadinovića. Da ne govorim, gospodo narodni poslanici, o svim drugim pitanjima ekonomskog i privrednog karaktera, na kojima je radila Vlada g. dr. Milana Stojadinovića, da spomenem samo smanjenje poreze na zemljište, da spomenem invalidsko pitanje, koje je tako nesrećno rešeno zakonom od 1929 godine, da spomenem duvansku politiku koja se naopako vodila u našoj zemlji i da u isto vreme pomenem rezultate koje je dala duvanska politika Vlade dr. Stojadinovića; da spomenem sve one beneficije i poboljšanja, koje je na ekonomskoj i privrednoj politici Vlada g. dr. Stojadinovića učinila, a i da ne spomenem jedno krupno pitanje, kome su govornici iz opozicije hteli da dadu sasvim druga značenja, pitanje razduženja seljaka. Gospodo narodni poslanici, ja mislim da svi mi vrlo dobro znamo veliku vrednost i važnost toga pitanja. Ne radi se tu o milijardama, koje se skidaju sa leđa našega zemljoradnika, nego se tu radi o onoj velikoj moralnoj vrednosti toga pitanja, a to je da su ti zemljoradnici jedanput za svagda istrgnuti iz zelenaških kandži i iz kandža zelenaških banaka. Gospodo, ja želim da vam pomenem pitanje ishrane, na kakav je način Kraljevska vlada shvatila teško stanje, koje je vladalo u prošloj godini kod našeg naroda. Kraljevska Vlada vodila je računa da u prošloj teškoj godini potpuno zadovolji sve krajeve naše zemlje i za tu svrhu, za ishranu naroda dala je 46 miliona dinara. Ja moram da napomenem, gospodo narodni poslanici, nastojavanje Kraljevske vlade na stvaranju krupnih poteza u pogledu naše ratne industrije. Da napomenem Bor, Zenicu i Drvar, a i da ne ukažem na ostale velike linije politike Vlade dr., Milana Stojadinovića, koja ide za tim da se preko ove politike obezbedi naša nacionalna nezavisnost.

Na završetku moram da pomenem krupna pitanja, kojima ni jedna vlada do danas nije poklonila pažnju, a to su pitanja rešenja socijalnih problema. Nijedna vlada do sada nije smela da izade otvoreno, smelo i jasno sa svojim socijalnim pogledima u pogledu regulisanja osnovnih odnosa između kapitala i radne snage. Vlada g. dr. Stojadinovića donela je Uredbu o tome, o toj ću Uredbi govoriti u specijalnoj debati, a Vlada je dokazala da ima puno socijalnoga shvatanja i socijalne pravde za nejak i ekonomski slab radnički svet. — Gospodo narodni poslanici, sa takvim svojim radom, Kraljevska vlada zaslužuje puno poverenje Narodne skupštine, i ja sam uveren da će ogromna većina ove Narodne skupštine glasati za budžet, koji je Kraljevska vlada predložila. (Burno odobravanje i dugotrajno pljeskanje kod većine).

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, pretres u načelu završen je. Prelazimo prema tome na glasanje. Glasace se poimenično. Molim g. sekretara da izvoli izvršiti prozivku.

Sekretar Dragan Damić poziva narodne poslanike da glasaju.

(Za vreme prozivke narodni poslanik dr. Srpko Vukanović prilazi govornici, sa koje se vrši prozivka, objašnjava se sa sekretarom i kaže prema Predsedniku: Gospodine Predsedniče, ovde se vrše prilikom glasanja falsifikati!)

Pretsednik Stevan Ćirić: Pod ovakvim prilikama i u ovakvoj atmosferi nedisciplinovanosti mogu se lako dogoditi omaške, ali o falsifikatima ne može biti govora. Gospodine poslanice, ja nemam ništa protiv toga da jedan predstavnik manjine ostane pored g. sekretara, ali ostala gospoda neka izvole otići na svoja mesta.

Sekretar dr. Dragan Damić proziva narodne poslanike da glasaju i oni su glasali ovako:

Glasali su „za“: Andonović Sima, Antić Borivoje D., Antonijević Dušan, Arandelović Jovan, Arežina Miljkan, Ćimović Jordan dr., Badžak Milan Lj., Benko Josip, Belinić Vinko, Bećirović Voca-Šerif, Beširović Dimitrije, Blažić Milan, Bogavac Petar P., Božinović Ljubomir, Božić Jakša, Borisavljević Strahinja, Bošković Mihailo, Brenčić Mihael, Brujić Jovan S., Bubić Stevan dr., Budimir Simo Đ., Vasić Tihomir, Veble Andrej dr., Veličković Miladin B., Veselinović Milorad dr., Videc Anton, Vodstrečil Hinko, Vrbić Velimir, Vujasimović Vuk dr., Vučetić Radisav, Gavrilović Nikola, Gavrilović Oto, Gajić Radimir, Gajšek Karlo, Galogaža Petar, Glavinić Milan dr., Golubović Milan, Grba Milovan dr., Davinić Brana, Damić Dragan dr., Danilović Živko J., Dačić Aleksandar M., Dimitrijević Živojin, Dimitrijević Ljutica dr., Dimitrijević Stojadin, Dimić Radosav M., Dobrosavljević Branko D., Durgutović Mustafa I., Đikić Alojzije, Đokić Ljubomir, Đorđević Vojislav V., Đurić Borivoje M., Đurović Danilo, Ercegovac Bogdan, Živadinović Borisav P., Živković Todor M., Živković Radosav T., Zejnel-beg Ibrahim Stracimir, Zaharić Čedomir I., Zdravković Milenko, Zuber Nikola, Iveković Bogdan dr., Ibrahimpašić Abdula, Janković Desimir, Janković Stevan, Janjić Vojislav dr., Jevtić Đorđe, Jeličić Cvetko, Jovanović Đorđe dr., Jovanović Nikola, Jovičić Radoje, Joksimović Zarije, Joksimović Ugrin, Kazimirović Vladimir P., Kadić Alija, Kalamatijević Mihailo, Kapetanović Ismedbeg Gavran, Kačanski Stevan, Kašanin Joca, Kersnik Anton, Klar Franc dr., Knežević Bogoljub, Kožul

Marko dr., Koce Jure dr., Kosović Petar R., Kostić Vasilj, Kostrenčić Luka, Kraft Stevan dr., Krstić Mihailo, Krstić Stojan St., Krstić Simo, Kuzeljević Sreten, Kulenović Džaferbeg dr., Kurtović Vojko, Kurlulić Velimir J., Lazarević Milan, Lazarević Nikon, Lazarević Todor dr., Lukarević Mihailo T., Lješević Mihailo K., Marjanac Simo, Markić Franjo, Marković Đorđe dr., Mahnik Artur, Mijić Milan Đ., Mijušković Luka, Mikašinić Đuro D., Milanović Života, Miletić Vjekoslav dr., Milijanović Velimir, Milošević Dušan R., Milošević Dušan S., Milošević Radivoje, Miljuš Branko dr., Mirković Dimitrije S., Mihailović Todor, Miškulin Mile dr., Muratbašić Osman, Nedeljković Uroš, Nikitović Časlav dr., Nikolić Branko dr., Nikolić Živko J., Nikolić Slavko, Nićiforović Spasa, Novaković Niko dr., Pantić Ljubomir, Patrnogić Hadži-Ljuba, Pevec Rudolf, Pejcin Gojko Ž., Pejkić Čedomir A., Pelivanović Malić, Perović Dušan, Perović Milan R., Petrović Bogdan, Povremović Matija K., Pozderac Nurija, Popović Aćim S., Popović Dušan, Popović Živko, Popović Mihailo dr., Popović Novica M., Predovan Krsto, Radenković Stojan, Radojičić Danilo V., Rajaković Miloje M., Ramadanović Ramadan F., Ratković Branko T., Rašković Miloš dr., Rogić Josip dr., Ružičić Marko V., Savić Obrn, Santo Gavro dr., Simić Stevan, Sladojević Čedomir P., Sokić Miloje, Sokić Momčilo, Spasović Vukašin, Stanković Aleksandar, Stanković Svetozar, Stanković Svetolik S., Stepanov Milivoj, Stijić Milan dr., Stojadinović Dragomir, Stojadinović Mihailo, Stojisavljević Petar, Stošović Dobrivoje, Subotić Dušan, Tasić Svetozar S., Tešić Maksim, Todorović Branslav A., Tomašević Žarko, Tomić Branko, Tomić Jevrem, Tonić Todor R., Trpković Stavra T., Čerimagić Sadik, Čirić Stevan (pretsedava), Čosić Stanko, Čumavić Husein, Hadži-Ristić Spira, Cvetković Dragiša, Crljić Lazar, Cujan Ćiro, Čapljić Ragib, Čvrkić Vojko R., Čejović Đuro, Čolaković Krsta, Šajkarević Jovan dr., Šakić Ivan, Šemrov Fran dr., Šušić Živko.

Glasali su „protiv“: Avramović Luka, Auer Ljudevit dr., Banić Milan, Baričević Janko dr., Božić Milan A., Butorka Aleksandar dr., Vukanović Srpk dr., Vukićević Milan, Gajić Pavle, Gornjak Vinko, Grdić Risto V., Dimitrijević Kosta, Dimitrijević Mita, Doberšek Karel, Došen Mirko dr., Zagorac Jovo, Zeljković Boško N., Ivanović Dragoljub, Ivančević Dušan, Isaković Milivoje, Janžeković Ivan, Jančić Ivan dr., Jevremović Dragoljub dr., Jevtić Bogoljub D., Jevtić Životije, Jovanović Vasilije dr., Jovanović Jovan, Jovanović Ljubomir, Juriša Ivan dr., Kabalin Nikola, Kajić Mijo A., Kovač Ante, Komar Albin, Kosić Mirko dr., Kraljević Dragan dr., Kulišić Šime dr., Kumandri Kosta dr., Kunjašić Joakim, Kurilić Milan J., Kurtović Šukrija, Lazarević Aleksandar M., Lazarević Milovan, Lazić Vojislav, Lenarčić Stanko, Lovrenčić Ivan dr., Makar Dako, Mastrović Ante, Matica Pavao, Mijović Aleksandar dr., Milutinović Milinko R., Mi-

hailović Ilija P., Mravlje Milan, Mulalić Mustafa, Nanović Radivoje, Nenadović Jovan B., Nikolić Milovan Đ., Novačan Anton dr., Novaković Stjepan, Pounović Branko, Paštrović Manfred, Perić Milivoje Đ., Petković Milan, Petković Rastko; Pinterović Milovan dr., Plesković Ruudolf, Popović Živojin dr., Popović Kosta dr., Popović Svetislav dr., Preka Nikola, Prekoršek Ivan, Preljubović Muhamed, Protić Jeremija P., Rašović Miloš M., Režek Josip dr., Sarić Ibrahim, Sokolović Nikola, Stošić Stamenko, Tišma Vladimir, Turk Rajko, Urošević Mirko, Fizir Viktor, Fuks Riko dr., Hasanbegović Avdo dr., Hafizadić Sulejman dr., Horvat Franjo, Hočevar Stanko, Šijak Nikola dr., Šoški Luka dr.

Otsutni su: Aleksić Kosta, Aćimović Velimir Ž., Branković Đorđe dr., Vujić Dimitrije, Gaćinović Vojislav J., Georgijević Joca M., Glišić Milenko, Dimić Tanasije Đ., Došen Vojislav dr., Đurović Mihailo, Zečević Sekula, Zupančić Fran, Ilić Veljko dr., Janković Dragutin dr., Jojić Velimir, Kalember Branko dr., Kašper Mihael dr., Kojić Dragutin dr., Komnenović Mirko, Lukačić Avguština, Marković Milenko dr., Marcikić Miloje T., Mikić Sava, Mohorić Ivan, Nenadić Vojislav, Popović Velimir M., Rafajlović Živojin, Rafajlović Milivoje, Riđanović Muhamed dr., Sekulić Milan dr., Stefanović Ignjat B., Cvetić Josip, Širola Brnas Anton.

(Posle glasanja)

Pretsednik Stevan Ćirić: Gospodo narodni poslanici, glasanje o izveštaju predloga budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1937/38 godinu završeno je u načelu. Izvolite čuti rezultat glasanja.

Glasalo je ukupno 280 narodnih poslanika od kojih 192 „za“ a 88 „protiv“. (Burno pljeskanje kod većine i povici: Živeo!)

Prema tome predlog budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za godinu 1937/38 u načelu je primljen. Time je iscrpljen dnevni red današnje sednice. Dopustite da vam predložim kao dnevni red za iduću sednicu ovo:

Pretres u pojedinostima izveštaja Finansijskog odbora o predlogu budžeta državnih rashoda i prihoda sa predlogom Finansijskog zakona za 1937/38 godinu i to: I razdeo — Vrhovna državna uprava; II razdeo — penzije i invalidske potpore; III razdeo — državni dugovi; IV razdeo — Ministarstvo pravde; i V razdeo — Ministarstvo prosvete.

Prima li Narodna skupština ovaj predloženi dnevni red. (Prima). Objavljujem da je predloženi dnevni red primljen.

Sa vašim pristankom ovu sednicu zaključujem, a narednu zakazujem za ponedjeljak, 1 marta, u 8 časova pre podne.

Sednica je zaključena u 12,30 časova.

PRILOZI

INTERPELACIJA

Jakše Božića i drugova, narodnih poslanika, na Ministra saobraćaja o obustavi radova na gradnji tunela Bela Reka i Saranovo.

GOSPODINU MINISTRU SAOBRAĆAJA
BEOGRAD

Maja meseca 1936 g., sa svojim drugovima, preko g. Predsednika Narodne skupštine, podneo sam Vam interpelaciju sledeće sadržine:

„Gospodine Ministre, svakako poznato Vam je, da je još 1926 g., ako ne i ranije, projektovana i trasiрана pruga Ripanj—Lazarevac—Arandelovac—Topola—Kragujevac i da su na ovoj pruzi predviđena dva veća tunela: Bela Reka i Saranovo.

Na tunelu Bela Reka radeno je nekoliko godina i utrošeno je oko 30,000.000 dinara državnog novca i najposle rad ju obustavljen, a tunel je ostao nedovršen i prepušten na milost i nemilost nepogodama, koje ga svakim danom ruše, dok ga jednog dana ne zatrpaju zajedno sa onih 30,000.000 dinara državnog novca.

Na tunelu Saranovo takode je radeno nekoliko godina. U prvo vreme radeno je preko preduzimača, a u poslednje radeno je u režiji. Preduzimaču je isplaćeno oko 20,000.000 dinara i još potražuje dinara 7,000.000 od države za naknadne radove, te je za tih 7,000.000 dinara u sporu sa državom. Za radove u režiji utrošeno je 5,000.000 dinara i trebalo je još 5,000.000 dinara, pa da se taj tunel dovrši, te je ta suma od 5,000.000 dinara i predviđena u budžetu za 1936/37 g., samo da bi se taj tunel dovršio i da ne bi ostao nedovršen kao i tunel u Beloj Reki.

Iako je u budžetu za 1936/7 g. predviđena potrebna suma za dovršenje ovoga tunela, od 1 aprila

1936 g. svaki rad na ovome tunelu obustavljen je. Kako smo obavesteni, a to nam potvrđuje i obustava rada na tunelu, rad na tunelu biće obustavljen, tunel neće biti završen, pa će sa tim svi dosadašnji radovi na tunelu propasti a sa njima i 60—70,000.000 dinara državnog novca. Zbog toga eto slobodni smo da Vam, u smislu § 72 Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, postavimo sledeća pitanja, i da Vas umolimo, da nam na ista na jednoj od narednih skupštinskih sednica odgovorite:

1 — Koliko je utrošeno državnog novca na izradi tunela Bela Reka i Saranovo?

2 — Zašto je obustavljen rad na tim tunelima? i

3 — Šta mislite preduzeti da se do sada izvršeni radovi i utrošeni novac sačuvaju od propasti i da se rad na tim tunelima produži i na njima radovi dovrše.

— Pošto na ovu interpelaciju niste odgovorili u Narodnoj skupštini, niti na ma koji drugi način, to smo slobodni ponovo Vas umoliti da nam na jednoj od narednih skupštinskih sednica odgovorite na ovu interpelaciju.

26 februara 1937 godine
u Beogradu

Narodni poslanici:

Jakša Božić, s. r., Velimir Milijanović s. r., Matija Povremović, s. r.

